

Az ügyvéd nem ellenség

BÁNÁTI János

A rendőrök körében meggyökeresedett az a nézet, miszerint a védő az a személy, aki akadályozza a rendőrség sikeres munkáját. Ez tévedés, és nagyon káros nézet. Szükséges lenne, hogy a hallgatók alaposabban megismerkedjenek a védelem feladataival és lehetőségeivel, az ügyvédség etikai szabályai-val. Ugyancsak nem tartjuk elfogadhatónak, hogy a karon rendkívül alacsony óraszámban oktatják a büntetőeljárás jogot, és a tárgyból nem követelmény a szigorlat letétele.

Köszönöm a meghívást, köszönöm, hogy szólhatok mintegy tizenötezer ügyvéd kollégám nevében, mert valóban érdekeltek vagyunk abban, hogy milyen jellegű és színvonalú a képzés a rendészeti karon. Nemcsak állampolgárként vagyunk ebben érdekeltek, de nyilvánvaló, hogy az általunk évente képviselt több százezer ügyfél számára sem közömbös, hogy az egyetem kellő tudással felvértezett hallgatókat bocsásson ki, akik ennek megfelelően a későbbiekben magabiztos, saját értékeikben bízó rendőrként dolgozzanak.

Felszólalásom azonban elsősorban reflexió lesz, mert szükségét érzem, hogy ebben a körben közvetlenül is reagáljak az elhangzottakra. Örülnék annak, ha az általam elmondottakból néhány gondolatot szakmai, oktatói, illetve tudományos munkáikban a jövőben fel tudnának használni.

A legfőbb ügyész úr részletesen elemezte a büntetőeljárás keretében az ügyészség és a rendőrség viszonyát. Következtetése a büntetőeljárás törvény alapján egyértelmű: az ügyész a nyomozás ura. Nyilvánvaló, hogy részleteiben is nagy jelentőséggel bír, hogy az ügyészség és a rendőrség viszonyát, napi kapcsolatát milyen módon gondolják újra. Nyilvánvaló számomra például, hogy az eljárási törvényben kellene szabályozni az ún. fokozott ügyészi felügyelet intézményét, mert alapvető garanciális következményekkel járhat. A mai konferencia természetesen elsősorban arról szól, hogy a hatályos jogszabályokból milyen következtetéseket vonhatunk le, de mindez nem zárja ki, hogy előretekintsünk, és adott esetben felvessünk javaslatokat a jogalkotás felé.

Dr. Székely Ákos bíró úr elemezte a bíróság – mint „végfelhasználó” – és a nyomozó hatóság viszonyát. Egyértelmű e vonatkozásban is, hogy a viszonyt a büntetőeljárás törvény szabályozza, alapozza meg. Érdemes egy kicsit e vonatkozásban visszatekinteni és emlékezni arra, hogy amikor 1993-ban megszületett a kormányhatározat, amely megszabta az akkor induló büntetőeljárás kodifikációs folyamat elveit, a nyomozás és a tárgyalás egymáshoz való viszonyáról imígyen szólt: a nyomozás és a tárgyalás viszonyát új alapokra kell helyezni, a nyomozás kizárólag a bizonyítási eszközök összegyűjtésére irányuljon, és maga a bizonyítás kizárólag a tárgyaláson történjen. Ez volt tehát a kormányzati szándék, ez határozta meg 1994-ben a megindult kodifikáci-

ós munkát. Ma már persze kijelenthető, hogy ebből semmi nem valósult meg. Ha így alakult volna eljárási törvényünk, azaz egy olyan modell állt volna fel, ahol a nyomozó hatóság a bizonyítási eszközöket összegyűjti, de nem folytat bizonyítást, nincsenek részletekbe menő kihallgatások, gyanúsítottai és tanúvallomások, akkor ott persze nincs hozott anyag a bíróságon. Ezzel szemben a megvalósult modell magában hordozta, hogy ténylegesen a bizonyítás megkétszereződik. Meghallgatják a gyanúsítottat és a tanút – adott esetben többször is – a nyomozás során, majd ismételten sor kerül a meghallgatásukra a bíróság előtt, általában évekkal az események és hosszú idővel a nyomozati kihallgatást követően. Itt már van hozott anyag, méghozzá oly módon, hogy a hozott anyag döntően meghatározza az ítéletalkotásnál figyelembe veendőket, hiszen ha a nyomozati és tárgyalási vallomás között ellentmondás van, akkor mindig kéznél van a bíróságnak a megoldás: ugye, a nyomozás során még jobban emlékezett.

Ha megnézzük, hogy ez a modell hova fejlődött mára, akkor még inkább elcsodálkozhatunk. A jogszabály lehetőséget ad arra, hogy a tanút maga a bíróság se hallgassa meg, a nyomozás során felvett jegyzőkönyvet tegye tárgyalás anyagává, és vonja be az értékelendő bizonyítékok sorába. Ez tehát azt jelenti, hogy adott esetben olyan tanúvallomásokra alapozódhat döntés, mely tanúvallomásoknál kizárólag a nyomozó hatóság tagja vett részt, és sem az ítéletet hozó bíró, sem a védőjogokat a tárgyalási szakban gyakoroló védő nem látta a tanút, részére kérdéseket sem tehetett fel. Ez valóban hozott anyag. Meggyőződésem, hogy az új büntetőeljárás kodifikáció keretében újra kell gondolni a nyomozás és a tárgyalás egymáshoz való viszonyát, és ha továbbra is alapjaiban megmarad a mai modell, azaz a bizonyítási eljárás súlypontja a nyomozati szakban marad, akkor itt kell biztosítani a védekezés garanciális szabályait, például a védői jelenlét jogának biztosításával.

A hatályos törvényt kritizálva, nem hagyhatom szó nélkül azt az eljárásjogi intézményt, melyet jelenleg a legproblémásabbnak látok. Ez az előzetes letartóztatás törvényi szabályozása, ahol a letartóztatási okok rendkívül tág megfogalmazása eleve lehetőséget ad arra, hogy bárkire, akit nyomozástaktikai okokból a hatóság le kíván tartóztatni, arra valamelyik letartóztatási okot biztos „rá lehet húzni”. Az előzetes letartóztatás tartamának meghatározását is problémásnak tartom, elsősorban abban a vonatkozásban, hogy túlságosan bőkezű a jogalkotó, amikor a nyomozati szakra két évet biztosít, holott a legtöbb ügy, ahol ténylegesen sor kerül előzetes letartóztatásra, legfeljebb hároméves előzetes letartóztatást tesz lehetővé, azaz a szabadságot korlátozó intézkedés kétharmada jut a nyomozati szakra.

Az előbb szoltam arról, hogy ma a nyomozásnak nemcsak a bizonyítási eszközök összegyűjtése a feladata, hanem maga a bizonyítás lefolytatása is. Ennek ellenére abszurdnak tartom, hogy előzetes letartóztatás mellett két évig folyhat nyomozás Magyarországon. Nyilvánvaló, hogy ez önmagában is „elkényelmesedésre” szoktatja a nyomozó hatóságot, és nem fog érvényesülni az az elv, hogy előzetes letartóztatás mellett soron kívül kell az eljárás során eljárni.

Természetesen nem az az elsődleges feladatom, hogy a nyomozó hatóságnak az ügyességgel és a bírósággal való kapcsolatát elemezzem, az elhangzottak mindössze

reflexiók voltak a korábbi előadásokra. Meghívásom nyilván azt a célt szolgálta, hogy a nyomozó hatóság és a védelem kapcsolatáról szóljak. Örülök annak, hogy a Nemzeti Nyomozó Iroda igazgatója volt az, aki helytelenítette azt a rendőrségen elterjedt álláspontot, amely a védőben ellenséget lát, aki akadályozza a nyomozó munkáját, és a nyomozó számára az a legjobb, ha vagy egyáltalán nincs védő az ügyben, vagy ha van is, az nem látatlankodik sokat, legfeljebb az iratismertetésen jelenik meg.

Örülök annak, hogy rendőrségi vezető az, aki előttem felszólalva nyilvánvalóvá teszi, hogy a védőben nem ellenséget kell látni, hanem a büntetőeljárás olyan szereplőjét, aki sajátos nézőpontból, de egyértelműen a büntetőeljárás jogszerű lefolytatását segíti elő.

Hasonló esetekben mindig dr. Király Tibor professzort idézem, aki már 1962-ben írott munkájában úgy fogalmazott, hogy aktív, érdemi védői munka nélkül az igazságszolgáltatás összeomolhat. Részletesen kifejtette, hogy milyen úrhatalommal rendelkezik a büntetőeljárás lefolytatására jogosult állam, és ha a rendszerbe nem helyeznek el valakit, akinek egyetlen feladata, hogy ezt az úrhatalmat ellensúlyozza, akkor – amint a történelem erre már számtalan példát hozott – fennáll a veszélye annak, hogy ártatlan embert hurcoljanak meg, bűncselekményt elkövetőt igazságtalan ítélettel sújtsanak, illetve az eljárás során jogait ne biztosítsák.

Sajnos azonban a gyakorlat ma alátámasztja igazgató úr megállapítását, a védőben a legtöbb esetben a nyomozó „ellenséget lát”, mert mivel lehetne magyarázni egyébként, hogy a nyomozati eljárásban a védő iratmegtekintési kérelmét minden egyes esetben elutasítják, holott a törvény főszabályként lehetővé teszi az iratok megtekintését, amit csak akkor lehetne megtagadni, ha az a nyomozás sikerét veszélyeztetni. Milyen nyomozások azok, amelyek minden egyes esetben, minden védő vonatkozásában összeomlanának, ha az iratokba betekinthetnének? Nyilvánvaló, hogy szakszerű törvényes nyomozás esetén az esetek nagy részében lehetővé lehetne tenni az iratismertetés előtt is az iratok megismerését. Nem segíti a védő és a nyomozó együttműködését a szakértő kirendelésével kapcsolatos helyzet sem. Rendszeresen elmaradnak az értesítések a szakértő kirendeléséről, s ez lehetetlenné teszi akár egy kizárási ok bejelentését, akár a kérdés feltevését a szakértőnek. Azt sem fogadom el a nyomozási taktika részeként, hogy a beérkezett szakértői véleményt gyakran csak több hónap késéssel adják ki a védelemnek. Mindezek nem lehetnek véletlenek, kizárólag arra vezethetők vissza, hogy meggyökeresedett az a nézet, hogy a védő az, aki akadályozza a rendőrség sikeres munkáját. Higgyék el, hogy ez tévedés, higgyék el, hogy ha több ilyen konferencia lenne, ahol megismerném saját hivatásunk szakmai, etikai szabályait, ha például itt, a képzés során az eljárások keretében többet hallgatnának a hallgatók a védelem jogáról, többször szembesülnének azzal, hogy mire szolgál a védelem intézménye, s a védelemnek milyen szakmai, etikai szabályai vannak, akkor magát a védői intézményt is nagyobb megértés venné körül.

Ha már az oktatásról szóltam, akkor az ügyvédjelöltek oktatásával kapcsolatos tapasztalatainkra hivatkoznék. Egyértelműen látjuk, hogy alapvető fontosságú a jelöltek felvértezése az eljárásjogi szabályokra, hiszen ebben a kérdésben a tárgyalásokon a helyzetet azonnal fel kell ismerni, szükség esetén reagálni rá. A konkrét anyagi-jogi

kérdésekre fel lehet előzetesen készülni, és ha a tárgyaláson merül fel új helyzet, legtöbbször akkor is van lehetőség „időt nyerni”. Az Ügyvédi Kamarában azt a következtetést vontuk le, hogy mindenekelőtt tehát eljárásjogból kell felkészítenünk a jelölteket, és ebből merem azt a következtetést levonni, hogy ugyanez nem mellőzhető a leendő nyomozók vonatkozásában sem. Hiszen az anyagi jogi kérdéseket a nyomozás során általában mindig meg lehet konzultálni – szükség esetén az ügyészséggel –, ezzel szemben gyakran adódhat olyan szituáció, amikor a nyomozó hatóság tagjának is azonnal állást kell foglalnia egy eljárásjogi kérdésben. A rossz állásfoglalás pedig utólag általában már nem korrigálható. Gondoljunk például arra az esetre, ha a kihallgatásvezető nem oktatja ki a tanút, vagy rosszul oktatja ki a mentességi jogára, és ennek következtében a tanúvallomás a későbbiekben kirekesztésre kerül a bizonyítékok közül.

Mindebből egyértelműen az következik, hogy „felhasználói” minőségben nem tartom elfogadhatónak, hogy a karon rendkívül alacsony óraszámokban oktatják a büntető-eljárási jogot, és a tárgyból nem követelmény a szigorlat letétele. Tudom, hogy „kivülről” könnyű tanácsot adni, de mindenképpen azt javaslom, hogy újra gondolják végig az órakeret leosztását, és a büntetőeljárási jog oktatása kapjon nagyobb szerepet.

Az eddigi előadásokon többször történt utalás a jogi karokra. Mindannyiunk által tudott, hogy a jogi egyetemeken a büntető anyagi, eljárási jogon, kriminalisztikán túl, sőt azt mintegy megelőzve, még számtalan más jogi tárgyat oktatnak. A büntetőjoggal foglalkozó számára szinte elengedhetetlen ezen más jogágak ismerete, hiszen alapvető gazdasági jogi, társasági jogi, polgári jogi, cégjogi, pénzügyi jogi ismeretek nélkül nem lehet eligazodni a Büntető Törvénykönyv nagyon sok tényállásában. Nem tudom, hogy mi lehet a megoldás, mert az nyilvánvaló, hogy a Rendészettudományi Kar tanterve nem teszi lehetővé, hogy az egyéb jogágak oktatása is bekerüljön a tantervbe, de meggyőződésem, hogy megoldást kell találni arra, hogy a jogi végzettséggel nem rendelkező nyomozók is megszerezzék a szükséges alapismereteket polgári jogból és az előbbieken jelzett más jogágakból.

Engedjék meg, hogy felszólalásomat azzal zárjam: kicsit irigykedve hallgattam, hogy a Rendészettudományi Kar biztos jövőképet tud festeni a hallgatók elé. A hallgatók biztosra mehetnek, hiszen olyan ismereteket szerezhetnek, amelyek a választott hivatásukhoz szükségesek. Azt is irigykedve hallgattam, hogy a biztos pályajövőt garantáló szervezet értelemszerűen mintegy megrendelőként beleszólhat a képzés szervezeti kérdéseibe. Ez a jogi karokon egyáltalán nincs így, azaz például az Ügyvédi Kamara, amely a jogi karokon végzett hallgatók legnagyobb részét befogadja, nem tud igazi hatással lenni az egyetemi képzésre, illetve hogy ezen belül több gyakorlati ismeretet oktassanak. Ügyvédként elképzelhetetlennek tartom, hogy évfolyamokat sorra úgy bocsátanak ki az egyetemek, hogy nem szereztek tényleges közvetlen ismereteket tárgyalásokról, alapszinten sem kaptak retorikai képzést, és még sorolhatnám elvárásainkat. Alapvetően optimista alkat vagyok, ezért bízom abban, hogy rövid időn belül a jogi karok is felismerik a változtatás szükségességét. Úgy látom, hogy a Rendészettudományi Kar oktatása közelebb áll a gyakorlathoz, s ehhez külön gratulálok.

Munkájukhoz további sikereket kívánok!

SUMMARY

Lawyers are not enemies

BÁNÁTI János

Police officers have always thought that the defense lawyer is the one that hinders the successful work of police. This is a false and very dangerous idea. Students should be taught thoroughly about the tasks and the possibilities of the defense and the rules of ethics of law. Furthermore, we do not approve of the fact that very few classes are devoted to criminal procedure law, and students do not have to take a comprehensive examination from this subject.

